

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ЕКСКУРСОВОДІВ В СФЕРІ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Современные проблемы подготовки экскурсоводов
в сфере рекреации и туризма Украины
Modern problems of training of guides in the sphere
of a recreation and tourism of Ukraine

Д. Дьяченко, С. Г. Нездойминов
Д. Дьяченко, С. Нездойминов
D. Dyachenko, S. G. Nezdouminov

Одеський національний економічний університет, м. Одеса (Україна)
Одесский национальный экономический университет, г. Одесса (Украина)
Odessa National Economic University, Odessa (Ukraine)
e-mail: Ambasador1994@mail.ru, 2072945@gmail.com

***Аннотація.** У статті розглянуто основні проблеми сучасної підготовки екскурсоводів, розвиток екскурсійної справи в Україні. Запропоновано підходи щодо удосконалення підготовки фахівців туристичного супроводу.*

***Аннотация.** В статье рассмотрены основные проблемы современной подготовки экскурсоводов, развитие экскурсионного дела в Украине.*

Предложены подходы к совершенствованию подготовки специалистов туристического сопровождения.

***Abstract.** In the article considers the main problems of modern training guides, excursion business the development in Ukraine. The approaches to training travel escorts.*

***Ключові слова:** екскурсійна діяльність; екскурсовод; туризм та рекреація.*

***Ключевые слова:** экскурсионная деятельность; экскурсовод; туризм и рекреация.*

***Keywords:** excursion activities; tour guide; tourism and recreation.*

Постановка проблеми. Культурно-історичний та рекреаційний потенціал України настільки різноманітний та глибокий, що лише висококваліфіковані екскурсоводи й інші фахівці туристичного супроводу, тобто професіонали, а не дилетанти, можуть гідно презентувати ті скарби нашого краю перед його гостями. Однак нині підготовку саме такого рівня фахівців в Україні гальмує чимало чинників.

Мета статті. Відродження кращих традицій вітчизняного екскурсознавства, особливо в навчальних закладах, має важливе значення для національно-культурного піднесення України. Тому мета статті полягає у вирішенні завдань розвитку краєзнавчо-екскурсійної справи, які повинні підняти її на якісно новий рівень, можливе тільки з урахуванням історичної практики і досвіду. Отже, актуального значення набуває вивчення та осмислення

загальних закономірностей і складових частин культурного будівництва, серед яких чільне місце займає підготовка екскурсіводів.

Виклад основного матеріалу. В умовах розбудови незалежної України відбувається процес формування нових орієнтирів та концептуальних підходів до економічного і культурного розвитку держави. Невід'ємною частиною практичного здійснення національного і культурного відродження України є екскурсійна справа, головною метою якої – глибоке пізнання історії, багатовікових традицій українського народу. Нині туризм став звичним явищем, яке увійшло до повсякденного життя сотень мільйонів людей світу. У кожній цивілізованій країні, як зазначено у Гаазькій декларації по туризму, прийнятою Міжпарламентською спілкою WTO (1989р), «по мірі створення туристичної інфраструктури абсолютною необхідністю стає розвиток на національному рівні загальної туристичної освіти для населення в цілому, і зокрема в школах. Підготовка до туризму повинна поєднуватися з підготовкою громадянина до виконання свого громадянського обов'язку. Підготовка щодо туристичної практики могла б із успіхом стати частиною процесу навчання молоді: введення туризму до навчальних програм є важливим елементом освіти і виховання» (Манільська декларація світового туризму, 1980 р.) [1]. Обґрунтування і реалізація в Україні власних довгострокових проєктів розвитку туристично-екскурсійної діяльності визначає доцільність ознайомлення із світовим досвідом її розвитку. Одним із шляхів підвищення ефективності функціонування екскурсійної діяльності є використання нових сучасних форм стимулювання господарської діяльності суб'єктів підприємництва, в тому числі через реалізацію нетрадиційних ринкових механізмів у формі екопарків, кластерів, спеціальних (вільних) економічних зон та рекреаційних територій пріоритетного розвитку. Перед Україною стоїть багато завдань у справі розвитку рекреації та туризму. Важко говорити про значний розвиток туризму, доки держава не впорається спочатку з проблемою безпеки економіки, будівництвом автострад і доведенням до європейського стандарту української транспортної мережі. В той же час, не менш важливим є підготовка фахівців туристичного супроводу. Взагалі, в туристичній галузі – екскурсійна справа, – це важлива ланка, яку слід підтримувати, розвивати та вдосконалювати. В Україні ж проблема підготовки робітників сфери екскурсознавства стала головним питанням для місцевих органів влади та бізнесу, насамперед, підготовка екскурсіводів та гідів-перекладачів. Як відомо, правову базу діяльності в екскурсійній сфері країни закладено Законом України "Про туризм" [2]. Він є основоположним законодавчим актом, що визначає загальні правові, організаційні, виховні та соціально-економічні засади реалізації державної політики в галузі туризму, всебічно регламентує діяльність в Україні, забезпечує оптимальний рівень державного регулювання процесу розвитку вітчизняної екскурсійної діяльності. Але, на жаль, нормативна база, яка

регулює надання екскурсійних послуг в Україні, далека від досконалості, бо в законі визначені лише учасники відносин, що виникають при здійсненні туристської діяльності, положення про договір на екскурсійне обслуговування та вірогідна відповідальність за порушення законодавства в галузі туризму.

Як визначають фахівці, брак спеціалістів середньої та нижчої обслуговуючої ланки, недостатня кількість працівників із знанням іноземних мов, нестача кваліфікованих гідів та екскурсоводів – головна проблема яка проявилась під час Євро – 2012 [3]. Розглядаючи проблеми підготовки кадрів в країні, треба зазначити, на наш погляд, недоцільним наяву положення про необхідність отримання спеціальної екскурсійної підготовки особами, які мають базову вищу освіту (бакалавр з «туризму», зі спеціалізацією «менеджмент туризму», «менеджмент міжнародного туризму»), оскільки підготовка даних фахівців контролюється Міністерством освіти і науки України і регулюється відповідними галузевими стандартами навчання. Висування відповідних вимог до згаданих фахівців піддає сумніву діяльність вищих закладів спеціалізованої освіти в Україні. З іншого боку отримання теоретичної та практичної екскурсійної підготовки для осіб, що мають повну вищу освіту є абсолютно доцільним [4]. Фахівці звертають увагу, що після розпаду Радянського Союзу централізована система підготовки екскурсійних кадрів фактично була зруйнована, що призвело до появи самодіяльних екскурсоводів та розповсюдження “гідізму”, тобто екскурсоводів, які проводять екскурсії, відбиваючи історичні події не з точки зору історії, а з кон’юнктурних міркувань. Але таке становище не могло продовжуватися тривалий час і тодішньою Держтурадміністрацією були зроблені зусилля щодо відродження екскурсійної діяльності та підготовки фахівців. Одночасно цей процес був посилений комерційними структурами, які бачили потребу ринку в даних фахівцях та можливості їх підготовки на платній основі. Вагомим доказом необхідності покращення системи підготовки майбутніх екскурсоводів та розвитку ринку екскурсійних послуг є статистичні дані щодо зменшення потоку екскурсантів в Україні (див. табл. 1).

У 2009 р. було обслуговано 1,9 млн. екскурсантів, що на 20,8% менше ніж у 2008 р. У 2010 р. відбулося зростання кількості екскурсантів на 2,3% у порівнянні з 2009 р., а у 2011 р. – зменшення на 32, 28% у порівнянні з 2010 р.

Динаміка потоку екскурсантів в Україні за 2005-2011 рр.

Кількість екскурсантів, осіб						
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1704562	1768790	2393064	2405809	1909360	1953497	1322941

В той же час обсяг послуг, наданих суб'єктами туристичної діяльності в Україні, протягом 2005-2009 рр. зростає та становить у 2009 р. 9,388 млрд. грн., що у 3,4 рази більше ніж у 2005 р. [5; 6]. Треба звернути увагу на те, що зменшилась кількість екскурсантів та звичайних відвідувачів, що відвідують музеї України. Якщо за станом за 1990 рік кількість відвідувань склала 31,8 млн. в рік, то в 2012 році це число склало – 22,4 млн. відвідувань [7].

Висновки. Невичерпні екскурсійні ресурси багатьох регіонів нашої країни разом з глибинним національним духовним корінням і традиціями українського народу дають підставу стверджувати, що саме екскурсії можуть стати активним і змістовним засобом гармонізації особистості, її духовного зростання в новій демократичній Україні. Вони є джерелом нової інформації, нових вражень і відчуттів, а також вони є джерелом прямого надходження грошових потоків у нашу державу, завдяки яким Україна зможе підвищити свій світовий статус, як туристична держава з багатими рекреаційними та кадровими ресурсами. Тому відродження кращих традицій підготовки вітчизняного екскурсорова, особливо в навчальних закладах, має важливе значення для національно-культурного піднесення України. Отже, особливого значення набуває вивчення та осмислення загальних закономірностей і складових частин розвитку світового досвіду культурного будівництва, серед яких чільне місце займає підготовка екскурсорова.

Список літератури

1. Проблеми удосконалення системи підготовки і менеджменту персоналу екскурсійної сфери туристичної галузі України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/abramov.htm
2. Про внесення змін до Закону України «Про туризм»: Закон України №1282 - IV від 18 листопада 2003 р.
3. Экскурсионные услуги: проблемы подготовки и повышения квалификации экскурсоводов. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2464>

4. В ДНУ розпочато підготовку екскурсиводів. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dnu.dp.ua/news/139>
5. Рейтинг регіонів за основними показниками ліцензіатів України] / Лабораторія геоінформації та туризму. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lgtinfo.com.ua>
6. Аналітична довідка про роботу туроператорів та турагентів за 2009 рік (дані за формою № 1-ТУР) / Державна служба туризму і курортів України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://tourism.gov.ua/publ.aspx?id=2083>
7. За роки незалежності кількість відвідувань музеїв українцями скоротилась. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zn.ua/UKRAINE/za-gody-nezavisimosti-ukraincy-stali-namnogo-rezhe-poseschat-teatry-i-muzei-124202_.html